

տեւութիւն լինի , արդիւնաւորութիւնն անկասկած է : Այս մասին գեղեցիկ գրաւական է Ձեր տետրակն , որով սիրտ ունեցողն կարող է Ձեր սիրտն ղգալ , կրթութեան բուն նըպատակն հասկացողն՝ կարող է Ձեր նպատակն շոշափել :

Մի դաշտի ընդարձակութեան ամբողջութիւնն տեսնելու համար՝ խիստ բարձր տեղ կանգնելու է : Մի գրռուածքի իմաստներէն ամբողջութիւն կազմելու և մտաց առջեւ պատկերացնելու համար՝ նպատակի բարձրութենէն դիտելու և նայելու է : Նպատակն գրռուածքի տեսակէտն է : Ձեր գրռուածքի տեսակէտն է Կրօնական-Բարոյական զարգացումն , սրտի և ղգացմանց ազնուացումն , հոգեկան կենաց զարթուցումն ու զօրացումն , որոց մէջ է և մարդոյ ճշմարիտ ուրախութիւնն ու երջանկութիւն : Ամեն ուսմունք այս նպատակին մէջ պիտի կեդրոնանան . բնութեան և մարդոյ ուսումն Աստուծոյ ուսման պիտի առաջնորդեն : Այս մեծ նպատակէն արտաքոյ դաստիարակութիւնն կարող չէ ունենալ թիւյլ հիմնաւոր նպատակ :

Եւ այս նպատակն այնչափ վսեմ է , որ իւր վսեմութեան մէջ կը պարուհանէ արդէն առնչութիւն և կարեւորութիւն ամեն ուսմանց և գիտութեանց : Անհնարին է որ այս նպատակն լիովին հասկացողն միակողմանի դաստիարակութեան սպասաւոր և ջատագով լինի , ինչպէս կամին նկարագրել զՁեզ՝ Ձեր քննադատներն , անտեսութեան տալով այն գեղեցիկ բացատրութիւններն , որովք բացատրած էք բովանդակ ուսմանց կարեւորութիւնն մի գլխաւոր նպատակի համար :

Գիտեմ՝ անշուշտ , որ Ձեր տետրակն ղրկելով ինձ քննութեան կըրպասէք , քան թէ այսպիսի մի նա-

մակի , բայց անկեղծութեամբ կ'ասեմ , որ Ձեր նպատակն այնքան գրաւեց զիս , որ ես մոռացայ մասնաւոր թերութիւններն , որոնք նպատակի ընդարձակութեան մէջ կ'անհետին : Թող այլք գիրն քննելով միտարուած լինին , իսկ ես՝ ամբողջ պարտանակութեան սգին ղգալով և սիրելով :

Մ . Վ .

Ժամանակի ունգործողիւնը մեր իրաւասիւրէն ասիւնէն մեծն է , ինչպէս որ նորա իրաւաւորիւնը մեր շահերո՞ւ գլխաւորն է :

Ա .

Ժամանակը բարիքներով լի հեղեղատ մի է , որ կ'ուգայ շուտով կը սահի ու կ'երթայ : Անոնք որ արթուն են անոնք որ քաջ և ժիր են , այս հոսանքի մէջէն շուտով իրենց բարիքները կը փնտռեն կը գտնեն , կ'առնեն , եւ մշտնջենասպէս կը վայելեն :

Իսկ անոնք որ ծոյլ են , ժամանակի արժէքը չը ճանաչելով , կը քնանան : Կ'ուգայ ժամանակը ու կերթայ , սակայն նոքա կը շահեն ոչ ինչ :

Մեր օրերը որք մեզ հաշուով տրուած են , անոնք ժամանակի նշխարները են , որք իրարու ետեւէն կը սահին կ'երթան մէկ մը եւս ետ չը դառնալու սրայմանաւ , սակայն այն օրերու մէջ մեր պարապ և անգործ անցուցած ժամերու եւ ժամանակի հաշիւները ինչպէս կարգադրելու եմք , մեր կենաց օրերու հաշուատետ-

րի մէջը : Քանզի այն ժամերը մեզ
գործելու համար արուած են , եւ ոչ
անգործութեան :

Մեր քնացած ժամերը մեզ բնաւ
արդիւնք չեն բերեր , այսպէս ալ մեր
անգործութեան գատապարտած ժա-
մանակները , սակայն մեզմէ պահան-
ջուած այս միջոյններու բարիքները ուր-
կէ՞ ձեռք բերելու կրնամք յուսալ :

Մարդուս համար ամէն բանէն ա-
ւելի թանկագինը եւ հազուագիւտը
ժամանակն է , որ կորսնցունելէն յե-
տոյ , անկարելի է ձեռք բերել կրկին :
Քայց ամսոս որ մենք զայն շատ
աժան գնով եւ երբեմն իսկ ձրի կը վա-
ճառեմք մեր բարեկամներուն , մեր
հաճոյքներուն եւ մեր ծուլութեանը :
Եւ ցաւովին այն է որ մեր մահուան
օրերու մէջ հազիւ կրնամք զգալ այս
մեծ կորուստը :

Կորսուած հարստութիւն մը աշ-
խատութեամբ կարելի է կրկին ձեռք
բերել , կորսուած գիտութիւն մը կըր-
կին աշխատութեամբ եւ ուսմամբ կա-
րելի է ստացուիլ , այսպէս ալ կոր-
սուած առողջութիւն մը կարելի է ըս-
պեղանիքներով եւ ժուժկալութեամբ
կրկին ստացուիլ , բայց ժամանակի
կորուստ կարելի չէ վերստին ձեռք բե-
րել , հետեւաբար նորա վնասը ան-
գարմանելի է :

Ժամանակը կ'երթայ այլ եւս ետ
չի գառնար , եւ ամեն բանը կը յափը-
տակէ ու իրեն հոսանքներու հետ կը
տանէ եւ յաւիտենական անդունդնե-
րու մէջ կը թաղէ , իսկ մեր գործերը
եւ նոցա յիշատակները այս նախճիրէն
ազատ են , զի նոքա յաւիտենան յիշա-
տակ պիտի մնան մեր ապագայ սերուն-
դոյր , ինչպէս որ մեր նախնեաց գոր-
ծերը եւ նոցա յիշատակները մեզ յա-
ւերժական յիշատակ մնացին :

Ուրեմն լու խորհելու եմք թէ ,

ինչպէս յիշատակներ ձգելու եմք , որ
մշտնջենաւոր չարօրինակի տգեղ պատ-
կեր մը չը մնայ մեր յետագայ սերնդոյ
յաւէտ յիշատակութիւնը :

Եթէ կ'ուզեմք մեր ձգած յիշատա-
կը բարի առաքինի եւ մեր անուան փա-
ռաց պատկը լինի , պէտք է , որ մեր
ժամանակի մէջ սերմանած հունդե-
րը անխառն եւ անարատ լինին չար ու
րոմներէն :

Ժամանակի բարւոք կիրառութիւ-
նը անհատները անդորր ապահով եւ
երջանիկ կրնէ , ազգաց առաջգիմու-
թիւնը հսկայաքայլ առաջ կը վարէ ,
եւ զտնոք առհասարակ կերջանկացու-
նէ , եւ աշխարհին բարի օրինակներ
կ'ընծայէ :

Բ .

Յառաջագիմութիւն ազգաց , ի-
րենց անհատներու գործունէութենէն
եւ ժամանակի բարւոք կիրառութենէն
կախումն ունի :

Ազգի մը գոյութիւնը իւր անհատ-
ներու համախմբութենէն կը գոյանայ :
Եւ ազգի մը յառաջագիմութիւնը նոյն
ազգի անհատներու ժիր գործունէու-
թենէն եւ խորհրդոյ եղանակէն կա-
խումն ունի :

Զի երբ անհատներու գործունէ-
ութիւնը , առաքինութիւնը , մտաու-
րական , բարոյական եւ նիւթական
կեանքը ըսւ վիճակի մէջ է , նոցա ա-
ռաջագիմութիւնը անընդհատ եւ հըս-
կայաքայլ առաջ կ'երթայ , այս առա-
ջագիմութեան բարիքները անհատնե-
րէն բղխելով հաւաքածու միութիւն
մը կը կազմեն , եւ այս միացեալ բար-
եաց հովանաւորութեան ներքեւը ա-
զատ խաղաղ եւ երջանիկ կ'ապրի ազգի
ամբողջութիւնը :

Ազգի մը երջանկութեան տարեբեքնե-

րէն մինն եւս նոյն աղբի պարտուց և իրաւանց լու ճանաչումը ըմբռնումը և գործադրութիւնն է :

Երբ այս երեք յատկութիւնը կու-
նենայ աղբ մը , և 'ի գործ կը գնէ ,
հաւասարակէս խաղաղ եւ ապահով
կ'ապրին իշխանը և իշխուողը և բա-
րեպէս կը կառավարուին : Քաղցր և
սրտի յօժարութեամբ կ'աշխատեն ,
հասարակաց բարիքը իրենց բարիքնե-
րէն նախադաս կը համարեն , իրենց
բարեաց իրականութիւնը և ապահո-
վութիւնը հասարակաց բարւոյն մէջ
կը տեսնեն , և այս բարի նպատակի
մէջ նոյա վաստակը միշտ բեղմնաւոր
և արդիւնաշատ կը լինի , ոչ ոք է չեն
մնասուիր , վասն զի իրենք ոչ զքի վը-
նասած չեն , խոհեմութեամբ կը վա-
րուին իրենց ամեն գործառնութեանց
մէջ , խնամք և ղգուշութեամբ կ'ար-
տասանեն իրենց մտաց բացատրիչ բա-
ռերը զի մի գուցէ , վիրաւորիչ թու-
նաւոր բառ մը եւս խառնուած տես-
նեն իրենց քաղցր և համոզիչ իմաստ-
ներու հետ , որք փոխանակ չինելոյ կը
քանդեն :

Սքա սիրով կը միանան իրարու ձե-
ռընտու և գործակից կը լինին հասա-
րակաց բարւոյն համար , եւ միութիւն
կը գործեն ինչ որ պէտք է , փոյթ չէ
իրենց թէ ուրիշները ինչ կ'ընեն , այլ
կը խորհին թէ իրենք ինչ ըրին , ինչ
արդիւնք առաջ բերին , և ապագայի
մէջ ինչ պիտի ընեն յօգուտ բնկերու-
թեան և 'ի փառս իրենց անուան :

Այսպիսի աղբաց , որք ամեն պարտք
և իրաւունք լու գիտեն և 'ի գործ կը
գնեն , սոցո իշխանութիւնը հասարա-
կաց է , բարիքը հասարակաց է , փառք
և պատիւ հասարակաց է :

Իշխանը գոհ կը լինի իւր փառա-
ւոր անունով , զորն որ հասարակաց
ձայնը տուաւ իրեն , իբրեւ նորա փա-

ռաւոր և աղբաշէն սքանչելի գործոց
և խորհրդոց վարձատրութիւնը , հա-
տարակութիւնը կը փառաւորուի իւր
գործերով և հիանալի օրէնքներով որք
կայրին անգամ կրնան ուղղեցոյց լինիլ
անխոտոր ընթանալու : Այսպիսի ըս-
քանչելի օրէնքներու անաչառ գործա-
դրութիւնը հասարակաց անկողմնա-
կալքութիւն կը յանձնէ , այն արդարա-
սէր խոհեմ և բաղմահմուտ փորձա-
ռու հիօթեաց դատաւորին , որ ամեն
բանին ուղղութեան աջք կը նայի , ա-
նաչառապէս ամենք մի աջք կը տես-
նէ , պարտք և իրաւունք իրարու հետ
չի շփոթեր ճշմարտութեամբ կը վըճ-
ռէ , արդարութեամբ կը դատէ , եր-
կիւղածութեամբ կը վճարէ ամեն գոր-
ծերը :

Այսպիսի ձեւի մը տակ օրէնք չափ
կը գնէ ամեն չափազանցութեանց , և
ժողովուրդը կը հնազանդի օրինաց վըճ-
ռոյն , իրաւունքն չի տար մէկէն պա-
հանջիւ և առնել միուսէն այն բանը ,
ինչ որ իւր իրաւանց սահմանէն
դուրս է :

Բռնաբարել չի տար մէկին , ինչ որ
նորա արդար իրաւունքն է , այսպիսի
ուղիղ կանոններով վարւող և գործող
ժողովուրդները և աղբերը իմաստու-
թեամբ եւ հեռատեսութեամբ կը
անտեսեն և կը տնօրինեն իրենց գոր-
ծերը , շուայութեան խոյս կ'ուտան
զի գիտեն այս աւուր շուայութիւնը
վաղեան թշուառութիւնը կ'արտադ-
րէ , ուստի անհրաժէշտ պէտքէն ա-
ւելի բան մը չընեն : Ինչպէս որ ուրի-
շի վաստակն ու սեպհականութիւնն
իրեն չէ , այսպէս եւս իւր վաստակն
ուրիշին չէ , ազատ իրաւասութիւն
ունի իւր ունեցածին վրայ , խնամք
կը պահէ բարեպէս կը անտեսէ , ոչ
զրկողութեան կողմը երթալով և ոչ շե-
ռայութեան անդունդ գլորելով , կը

նայ վերահասու լինիլ թէ, աշխատութեամբս առաջ բերած վաստակս եթէ այսօր չուայեմ, վաղը գուցէ, չը յաջողեմ կրկին ստանալ եւ թերեւս թշուառութեանց ի թշուառութիւնս կը գլորիմ և ընկերութեան մէջ յոռի անդամ նկատուիմ:

Կառավարութեան այս եղանակին մէջ տրտուեց, բողոք, զրկողութիւն անիրաւութիւն չեն կրնար մուտք գտնել, այլ միայն բարի նախանձ մը ամենուն սիրտն կը շարժէ, չէ թէ ինչ շու այս ոք, այս ինչ բարեաց հանգիստ կը համար, այլ թէ, իրենք եւս աշխատին անկէ աւելի գերազանցելու համար:

Ահա այս եղանակաւ, այս ընթացքի մէջ ապրող և կառավարուող ազգերը և ժողովուրդները, հանգիստ, ապահով, խոհեմ բարի և առաքինի բարի մարդ և բարի քաղաքացի երջանիկ ապրելով նախանձելի օրինակ մը կուտան աշխարհին, իրենց վարուց և կենցաղավարութեան անմահ յիշատակները դարուց ի դարս պայծառ կը փայլին: Եւ նոցա գործերը ապագայ սերնդոցը ուղղութեան մէկ մէկ գործնական դասեր կը մնան ի յիշատակ իրենց անուան անմահացութեան:

Գ.

Ազգաց և ժողովուրդոց յետադիմութիւնը և քայքայումը անհատներու ծոյլ և անգործութենէն առաջ կուգայ թշուառ յետեւութեամբ:

Երբ ազգի մը և կամ ժողովուրդի մը անհատները ծոյլ են և անձնասէր ու զանազան մղութեանց ենթակայ եւ կիրքերուն գիւրի, այն ազգը՝ ազգաց կարգէն ջնջուած կը համարուի, վասն զի ծուլութիւն, կիրք, մղութիւն և

անձնասիրութիւն այնպիսի անբուժելի և անդարմանելի հիւանդութիւններ են, որք ազգութեան միութեան մէջ մուտք գտնելով անոր կապերը կը փառցունեն և կապականեն, զայն քայքայելով իրարմէ կը լուծեն, անոր գոյութիւնը կը կորսնցունեն, և անունը ազգաց անուններու դասէն կը ջնջեն:

Այսպիսի անհատներէ ծագումն առած ազգի մը միութիւնը, միշտ խռովեալ եւ յուզեալ վիճակի մէջ է, խորհուրդը անզօր և փոփոխական է. գործերը կաղն ի կաղն և անհաստատ, կարծիքները եւ սկզբունքները ապարդիւն կերպով իրարու կը յաջորդեն, առանց բան մը արտադրելու կը մարին ու կ'երթան:

Այս ազգի անհատները փոխանակ իրենց ուղղութիւն մը տալու, կառավարութեան ձեւը, իշխանութեան եղանակը և օրէնքները յաճախ կը փոփոխեն, սակայն արդիւնք մը չեն ըստանար, վասն զի սխալմունքները, չէ թէ կառավարութեան ձեւին, իշխանութեան եղանակին եւ օրէնքներուն մէջն է, այլ անհատներու մէջն է, ասոնցմէ աւելի իրենք զիրենք փոխելու են, որ չեն փոխուիր:

Օրէնք եւ իշխանութիւն չէ թէ մարդուս չունեցածը կուտայ, այլ ունեցածը կը պաշտպանէ, երբ իրենք չունին, օրէնքէն և կառավարութենէն ինչ առնելը կը յուսան զայն փոփոխելով, ո՛չ ապաքէն իրենց ձիրքերու փոխակերպութեան մէջն է իրենց վրնառածը:

Այսպիսիները իրենց պիտոյքը հոգալու ջանքերը, իրենցմէ աւելի ուրիշներէն կը սպասեն, որ սխալ է, զի երբ մէկը իրեն համար չի հոգար, ինչ կարելի է ուրիշէն իւր պիտոյքն սպասուել. մինչ գործելու գործարանները առողջ վիճակի մէջ են, Ուրիշէն

աղետութիւնն սղատելը անկարողներուն իրաւունքն է միայն : Գործունէութիւնը կեանք է, իսկ անգործութիւնը մահուն պատկերն է : Այն աղք, որ չի գործեր, անաշխատ ապրիլ կուզէ, նորա կեանք տաղտկալի է, վասն զի նորա յուսարու յօժարութիւնը կը մեռնի, յաղթելու փափաքը կը մարի, ինքն անգործութեան դատապարտուած, կը նմանի այն անշարժ լճակին որ շաքունակ հիւանդութեան տաղտուկները բուրելէ և մարդիկ մնասելէ զատ ուրիշ բան մը չունի :

Այսպիսի աղք մը երբ կեանքն անաշխատ, խորհուրդն անհաստատ օրինաւորութեանէն աւելի ապօրինաւորութեան հետեւած կրնժանայ, հոն փոխանակ օրինաց՝ կամք և խելութիւնը կը թագաւորէ, փոխանակ դատաւորի կիրք կը տիրապետէ, ալ անոր մէջ միութեան ոգի, շինիչ սէր, խոհմութեան նշոյլ, ազատ և հաւատարմարդ, ուղղութիւն և կանոն մի փնտեր, այլ ատելութիւն, նախանձ, ռիս, բռնութիւն, զոչաքաղութիւն, դատաստանաց թիւրութիւն, բողբ, տրտունջ, կիրք, հայհոյանք, նղովք, անէծք, թշուառներու խումբեր, զըրկեալներու դասեր, իրաւունք և արդարութիւն բողբներու շարքեր, ողբ, լալ, վասն զի հոն օրէնք չի կայ, արդարութիւն չի կայ, ուղղութիւն չի կայ, ճշմարտութիւն չի կայ, նորա խորհրդականները անխորհուրդ, դատաւորները աչառու և իմաստակ, իշխանները փառասէր, ինքնասէր և կամահաճ, առհասարակ տգէտ և անգործ :

Այս դրութեան մէջ մոլութիւնները փոխանակ առաքինութեանց փոխելու, իրենց տեսակի մէջ կը քաջաւերուին : Արքերը կը շոյուին, մասնաւոր բարիքներ, ընդհանուր բարեաց

տեղը կ'անցնին, անխորձները և անգործները բազմահմուտ և գործունէից ամուսններու վրայ կը բաղմին : Չարիքներով բարիքներ կը յուսան, չը սերմանած հնձել կուզեն, անտարբեր և անգործ, և միշտ ուրիշներէն յուսացող Այսպիսի աղքի մը, իշխանութիւնն խորխուլ է, հիմունքն քայքայման վիճակին հասած :

Երբ օգնական ունի, օգուտ չունի, զօրք ունի, ղէնք և զօրութիւն չունի, իշխան ունի, աղքեցութիւն չունի, խորհրդական ունի, խորհուրդ չունի, բարեկամ ունի, բարիք չունի, անհատներ ունի, գործ չունի, աղքութեան անուն ունի, նորա ոգին և պահանջ չունի : Ասոնք յայտնի նշաններն են այն աղքի գլորման և անկանգնելի կործանման, և ոչ ոք չէ սորա պատճառ, այլ միայն ինքը, զի իրմէն ծնան չարիք եւ իւր անհատներու անգործութիւնը բերուայս աղէտն ու թշուառութիւնը :

Խորին վարդապետ
Միխայիլ Բախան :

Մեր իենայ ապահովութեան ամենախաբարդ պէտքերէն, մէկն ալ ինայդղութիւնն է :

Երբ մարդիկ իրենց կայտառ հասկի մէջ ծնողաց գործնական դպրոցէն դուրս կ'ելլեն, և կը սկսին խորհիլ մը տածել եւ տնօրինել իրենց առնելի և մերժելի գործերը, և կ'որոշեն իրենց աշխատութեան եղանակը և միջոցը : Երբ կը սատարատուին մտածել և հագալ իրենց ներկայ և ապագայ երջանկութեանց և թշուառութեանց աղբիւրներու վրայ, մտատանջութիւն մը զիրենք կը յուզէ, և տարակուսեալ կը